

OCHRANA MIGRUJÚCICH DETÍ

PAVOL KOPINEC

PROTECTION OF MIGRANT CHILDREN

Abstrakt

Deti sú našou budúcnosťou. Deti sú zraniteľné voči násiliu a zneužívaniu, voči prevádzkačom a sú vystavené zotročovaniu a obchodovaniu s ľuďmi. Veľa krát im ide o život. Dlhotrvalé konflikty, pretrvávajúce násilie, extrémna chudoba a znevýhodnenie vyhánajú milióny detí z ich domovov. Vidíme a počujeme príbehy detí, ktoré prichádzajú v preplnených vlakoch a sedia na potápajúcich sa lodiach, sú oddeľovaní od rodín, žijú v provizórnych podmienkach, stávajú sa obeťami vojnových konfliktov. Migrujúce deti sú často obeťami diskriminácie, rasizmu a xenofóbie či už počas ich cesty, alebo v konečnej destinácii. Ako uvádza UNICEF (2022), odhaduje sa, že v súčasnosti je vo svete v pohybe približne 50 miliónov detí. Ďalšie milióny sú hlboko postihnuté migráciou. Migrujúce deti, utečenecké deti, maloletí bez sprievodu, odlúčené deti, deti v pohybe predstavujú rôzne kategórie detí, ktoré migrujú. Tieto deti opúšťajú svoje domovy z rôznych príčin, dobrovoľne alebo nedobrovoľne, v rámci krajiny alebo cestujú medzi krajinami, sú s rodičmi, s inými primárnymi opatrovníkmi alebo bez nich, sú odlúčené.

Kľúčové slová: Deti, odlúčené deti, zraniteľnosť, migrujúce deti

Abstract:

Children are our future. Children are vulnerable to violence and abuse, traffickers, and are exposed to enslavement and human trafficking. Many times, their lives are at stake. Prolonged conflicts, persistent violence, extreme poverty, and disadvantage drive millions of children from their homes. We see and hear stories of children arriving in overcrowded trains and sitting on sinking ships, separated from their families, living in makeshift conditions, becoming victims of war conflicts. Migrant children are often victims of discrimination, racism, and xenophobia either during their journey or at their destination. As reported by UNICEF (2022), it is estimated that around 50 million children are currently on the move in the world. Millions more are deeply affected by migration. Migrant children, refugee children, unaccompanied minors, separated children, children on the move represent different categories of children who migrate. These children leave their homes for a variety of reasons, voluntarily or involuntarily, within or between countries, with or without parents, other primary caregivers, and separated

Keywords:

Children, separated children, vulnerability, migrant children

Migrujúce deti a právny rámec medzinárodnej migrácie

Medzinárodný právny rámec o medzinárodnej migrácii zahŕňa viaceré nástroje, ktoré sa dotýkajú priamo ľudských práv migrantov, práv migrujúcich pracovníkov, ako aj ochrany utečencov a samotných migrujúcich detí. Tieto sú významné z pohľadu sociálnej práce, nakoľko hovoria o rozsahu a obsahu ľudských práv a ochrane zraniteľných skupín migrantov. Migrácia je teda vecou spoločného záujmu (Chetail, 2019), ktorá sa nedá riadiť len na unitárnom základe. V dôsledku systematického vývoja medzinárodného práva je územná suverenita kompetenciou a zároveň zodpovednosťou. Kompetencia štátu regulovať migráciu na vnútroštátnej úrovni musí byť vykonávaná v súlade so záväznými pravidlami medzinárodného práva. Patria sem napríklad nástroje určené na boj proti prevádzacstvu migrantov a na boj proti obchodovaniu s ľuďmi. Existujúce právne nástroje poskytujú zároveň ucelený právny rámec pre riadenie medzinárodnej migrácie (OHCHR, 2013). Okrem iného definujú pravidlá a rozsah zaobchádzania s migrantmi ako sú ženy migrantky, muži, deti, utečenci, osoby bez štátnej príslušnosti, migrujúci pracovníci, ako aj už vyššie spomenuté obeť obchodovania s ľuďmi. Normatívny rámec v medzinárodnej migrácii teda zahŕňa právne záväzné medzinárodné právo, ako aj právne nezáväzné medzinárodné postupy a zásady.

K medzinárodným súborom práva (OHCHR, 2022), ktoré tvoria základ vnútroštátnych zákonov, politik, ako aj postupov v oblasti migrácie patria nasledovné práva:

- medzinárodné právo v oblasti ľudských práv,
- medzinárodné pracovné právo a normy,
- medzinárodné utečenecké právo,
- medzinárodné trestné právo (najmä dohody týkajúce sa obchodovania s ľuďmi a prevádzacstva migrantov),
- medzinárodné humanitárne právo,
- medzinárodné konzulárne právo a medzinárodné námorné právo.

Ako uvádza Všeobecná deklarácia ľudských práv (1948) v článku 1 a 2: “Všetci ľudia sa rodia slobodní a rovní v dôstojnosti a právach a každý je nositeľom všetkých práv a slobôd, ktoré zakotvuje táto deklarácia, bez ohľadu na odlišnosti akéhokoľvek druhu, ako sú rasa, farba, pohlavie, jazyk, náboženstvo, politické a iné presvedčenie, národný alebo sociálny pôvod, majetok, rodové alebo iné postavenie...”.

To zároveň znamená, že všetci migranti (a to bez ohľadu na ich postavenie) majú nárok na rovnaké medzinárodné ľudské práva, tak ako ostatní ľudia. Všetky štáty, tak ako všetci držiteľia práv majú voči migrantom povinnosť ich práva rešpektovať, chrániť a naplňovať (Okech, Victor O. - Mačkinová, M. 2020).

Keď hovoríme o deťoch a ich právach (Rodrigues, 2022) nezáleží na tom, či ide o migrujúce deti, utečenecké deti alebo deti bez sprievodu, ale záleží na jasnom pochopení, že bez ohľadu na to, akú právnu, sociálnu a kultúrnu charakteristiku im priznáme, sú zraniteľné, citlivé, krehké a neschopné samostatne chrániť a ochraňovať svoje záujmy, potreby, psychickú integritu a bezpečnosť. Zraniteľnosť by sa v tomto kontexte mala chápať ako situačná aj osobná.

Rozoznávame preto 3 základné zraniteľné situácie (OHCHR, 2018), s ktorými sa migrantka a migrant môžu stretnúť:

- Zraniteľné situácie spojené s dôvodmi odchodu z krajiny pôvodu

Jedným z mnohých dôvodov ľudského pohybu je aj sťahovanie ľudí, nakoľko nemajú zaručený prístup k svojim právam. V niektorých prípadoch však takýto pohyb nebude viesť k ochrane podľa medzinárodného utečeneckého práva, ale napriek tomu bude takáto osoba potrebovať ochranu na základe medzinárodných ľudských práv. Migranti, ktorí sú nútení presťahovať sa, sú častokrát vystavení väčšiemu riziku porušovania ľudských práv počas ich migrácie (pozri A/HRC/31/35, ods. 11).

- Zraniteľné situácie spojené so situáciami, s ktorými sa migranti stretávajú počas cesty a v cieľovej destinácii

Mnohí z migrantov sú nútení využívať nebezpečné formy dopravy alebo cestovať v nebezpečných podmienkach. Mnohí využívajú služby prevádzáčov a iných typov sprostredkovateľov, ktorí ich môžu vystaviť vykorisťovaniu alebo iným závažným formám zneužívania (obchodovanie s ľuďmi). Zároveň, migranti môžu počas svojej cesty mať nedostatok vody alebo stravy, čeliť násiliu alebo nemajú zabezpečený prístup k lekárskej starostlivosti. Rozsah ďalších postupov môže ohroziť zdravie a bezpečnosť migrantov a vystaviť ich porušovaniu ľudských práv. Medzi tie patrí napríklad uzavretie hraníc, odmietnutie prístupu k účinnej kontrole a identifikácii; svojvoľné odmietnutie na hraniciach; kolektívne vyhodenie; násilie zo strany štátnych úradníkov; kruté, nehumánne alebo neľudské zaobchádzanie; ponižujúce podmienky prijímania; odopretie humanitárnej pomoci a neoddelenie poskytovania služieb od presadzovania imigračného práva.

- Zraniteľné situácie spojené s identitou osoby, jej stavom alebo okolnosťami

Migrantky a migranti sa stretávajú s diskrimináciou, z dôvodu veku, pohlavia, etnického pôvodu, rasy, národnosti, náboženstva, jazyka, sexuálnej orientácie, rodovej identity alebo migračného statusu. Môžu zažívať diskrimináciu z viacerých a často sa prelínajúcich dôvodov. Predmetom diskriminácie sú často chudobní ľudia, a to z dôvodu ich ekonomického postavenia. Vo všeobecnosti taktiež platí, že tehotné a dojčiacie ženy, osoby so zlým zdravotným stavom (vrátane osôb s HIV), osoby so zdravotným znevýhodnením, staršie osoby a deti (zahŕňajúc deti bez sprievodu alebo odlúčené deti), sú osobitne ohrozené z dôvodu ich fyzického alebo psychického stavu. Prvým krokom k mobilizácii proti diskriminácii (Fibbi a kol, 2021) je v takomto prípade spustenie kampaní na zvýšenie povedomia a vytvorenie nového povedomia o existencii etnických a rasových znevýhodnení.

V nasledujúcej časti vyberáme s výskumu IOM pod názvom Ľudské práva migrujúcich detí (2008), ktorý sa zaoberá ochranou migrujúcich detí, ktorú im poskytuje medzinárodné právo vo vzťahu k spomínanému Dohovoru o právach dieťaťa (1989). Podľa Bhabha (2018), Dohovor zahŕňa tri všeobecné zásady, ktoré sa vzťahujú na všetky deti a ako také aj na detských migrantov. Prvou je zásada nediskriminácie, ktorá uvádza, že štáty musia zaobchádzať so všetkými deťmi rovnako, nezávisle od ich postavenia spojeného s občianstvom, štátnym pôvodom a právnym postavením. Druhou zásadou je najlepší záujem dieťaťa, ktorý vyžaduje, aby ho štáty zohľadňovali predovšetkým (v článku 3 ods. 2 Dohovoru sa uvádza, že štát má aktívne povinnosť zabezpečiť blaho dieťaťa). Napokon tretia zásada požaduje, aby štáty zaručili právo na právnu subjektivitu. Detrick (1999) zároveň uvádza, že prostredníctvom Dohovoru sú ľudské práva dieťaťa jasné, koherentné a komplexné. Dohovor zahŕňa tri zložky, ktoré majú povinnosť chrániť dieťa a znížiť tak pravdepodobnosť, že dieťa bude vystavené ujme. Sú to rodina, komunita a vládne orgány na miestnej a národnej úrovni.

Nediskriminácia

Samotný princíp nediskriminácia zohráva špecifickú úlohu v kontexte práv dieťaťa, teda aj práv migrujúceho dieťaťa. Z historického hľadiska podľa Besson a Kleber (2019), bol boj proti diskriminácii detí ústrednou hnacou silou rozvoja práv dieťaťa a je možno tento princíp lepšie pochopiť cez prizmu troch druhov diskriminácie detí.

- Diskriminácia medzi deťmi a dospelými – po dlhú dobu sa deti nepovažovali byť schopné zastávať ľudské práva, preto boli v porovnaní s dospelými diskriminované. Pomaly sa však detské práva začali rozpoznať a ich rozpoznanie kulminovalo prijatím Dohovoru v roku 1989. Záujmy detí sa považujú za rovnocenné s dospelými, aj keď sa považujú za zraniteľnejšie a vyžadujú osobitnú ochranu.
- Diskriminácia medzi deťmi a mladými dospelými – druhým krokom ochrany detí pred diskrimináciou bola samotná definícia a vymedzenie “dieťaťa”, v dôsledku čoho sa vymedzilo detstvo a dospelosť.
- Diskriminácia medzi deťmi navzájom – deti sú voči sebe neustále diskriminované. Ako uvádza Besson a Kleber (2019), je to napríklad rozličné zaobchádzanie s dievčatami a chlapcami, s deťmi so zdravotným postihnutím a bez a v našom prípade sú to nerovnaké práva migrujúcich detí a lokálnych detí, alebo ich diskriminácia na základe statusu.

Najlepší záujem dieťaťa

Princíp najlepšieho záujmu dieťaťa je jedným z najdôležitejších princípom Dohovoru. Článok 3 Dohovoru o právach dieťaťa určuje, že “záujem dieťaťa musí byť prvoradým hľadiskom pri akejkoľvek činnosti týkajúcej sa detí, nech už uskutočňovanej verejnými alebo súkromnými

zariadeniami sociálnej starostlivosti, súdmi, správnymi alebo zákonodarnými orgánmi”. Tento princíp je taktiež aplikovateľný na migrujúce deti. Výbor OSN pre práva dieťaťa zdôrazňuje, že najlepší záujem dieťaťa je prvoradá pri všetkých činnostiach, ktoré sa týkajú detí alebo ich ovplyvňujú. Zásada najlepšieho záujmu sa vzťahuje aj na opatrenia, ktoré sa týkajú detí ako skupiny a na všetky činnosti vykonávané verejnými inštitúciami a ovplyvňujúce jednotlivé deti. Zdôrazňuje sa to aj vo všeobecnom komentári č. 13 Výboru pre práva dieťaťa, v ktorom sa potvrdzuje význam tejto zásady pre viaceré konkrétne situácie, a to vrátane rozhodnutí o starostlivosti a opatrovníctve (pozri najmä body 9, 10, 19, 20, 22.). Princíp nadobúda osobitný význam najmä v situáciách, kedy nie je možné uplatniť iné, viac špecifické ustanovenia Dohovoru.

Rozvíjajúce sa schopnosti

Pojem rozvíjajúce sa schopnosti sa v Dohovore nachádza v článku 5 a v článku 14 ods. 2. Článok 5 podľa George a Awal (2019) prináša priestor, ktorý si vyžaduje vyváženie práv rodičov a práv dieťaťa ako konečného cieľa rozhodovania o otázkach, ktoré majú vplyv na dieťa.

Varadan (2019) uvádza, že rozvíjajúce sa schopnosti ako podporný princíp plnia štyri funkcie:

1. potvrdzuje dieťa ako nositeľa práv podľa medzinárodného práva, pričom uznáva, že ako deti rastú, vyvíjajú sa a dospievajú, nadobúdajú schopnosti uplatňovať čoraz väčšiu mieru zastupovania svojich práv;
2. podporuje a uznáva zastupovanie detí pri rozhodovaní;
3. uznáva, že všetky deti, dokonca aj veľmi malé deti, by mali byť zapojené ako zástupcovia do podpory a ochrany svojich práv;
4. kryštalizuje úlohu rodičov a zákonných zástupcov ako nositeľov povinností voči svojim deťom, ktorí poskytujú usmernenie a vedenie na podporu uplatňovania a využívania práv svojho dieťaťa podľa Dohovoru.

Výskum IOM (2008) v časti venujúcej sa rozvíjajúcim sa schopnostiam poukazuje na skutočnosť, že v prípade článku 5 Dohovoru sa častokrát poukazuje na právo na rodičovské vedenie a usmerňovanie. Výskum však poukazuje, že základom článku č. 5 Dohovoru je rešpektovanie rozvíjajúcich sa schopností dieťaťa a teda, že detstvo nie je “čakárňou na život”, ale “životom samotným”.

Život a plný rozvoj dieťaťa

Ako uvádza publikácia Odlúčené deti v pohybe (IOM, 2013), podľa článku 6 Dohovoru sa uznáva právo na život, prežitie a rozvoj. Mnohé zo záväzkov dohovoru, najmä tie, ktoré sa týkajú zdravia, primeranej životnej úrovne, vzdelávania, voľného času a hier (články 24, 27, 28, 29 a 31 Dohovoru), sú relevantné pre zabezpečenie maximálneho ustanovenia Dohovoru, ktoré chránia dieťa pred násilím a vykorisťovaním (pozri články 19 a 32 – 39 Dohovoru), a sú rovnako dôležité pre maximálne prežitie a rozvoj ako ustanovenia o zabezpečovaní služieb. Článok 6 Dohovoru je preto kľúčový.

Participácia

Dieťa má právo podieľať sa na rozhodovaní podľa článku 12 Dohovoru. Každé dieťa má svoj názor a je ho schopné diskutovať s dospelou osobou. Keď dospelý prikladajú názorom detí váhu (vzhlľadom na vek a vyspelosť dieťaťa), potom sa deti podľa Dohovoru podieľajú na rozhodovacom procese. Vo vyššom veku detí sa zvyšuje aj kontrola nad vlastným životom (UNHCR, 1997). Participácia je zároveň téma, ktorá sa objavuje v celom Dohovore.

Dohovor o právach dieťaťa je pre migrujúce deti nesmierne dôležitý, nakoľko na základe princípov a osobitných článkoch je migrujúcim deťom poskytnutá osobitná ochrana. Každé migrujúce dieťa je najskôr dieťaťom a až potom migrantom.

V prípade migrujúcich detí sú dôležité aj dva novoprijaté dokumenty v oblasti migrácie a utečencov. Ide konkrétne o Globálny pakt o bezpečnej, riadenej a legálnej migrácii a Globálny pakt o utečencoch. Rozdiel medzi týmito dvoma paktmi je v ich zameraní. Kým prvý sa zameriava na medzinárodných migrantov ako osoby, ktoré zmenia krajinu svojho obvyklého pobytu bez ohľadu na dôvod migrácie alebo právny status, druhý pakt hovorí o utečencoch, ktorí sa nachádzajú mimo svojej krajiny pôvodu z dôvodu, kvôli obavám z prenasledovania, konfliktu, všeobecného násillia alebo iných okolností, ktoré vážne narušili verejný poriadok, a preto potrebujú medzinárodnú ochranu (Dohovor 1951).

Keďže Dohovor o právach dieťaťa (1989) sa odráža v oboch Globálnych paktoch, ich komplexná a trvalá implementácia by mala zaručiť a zabezpečiť väčšie rešpektovanie, ochranu a realizáciu práv migrujúcich a utečeneckých detí. Globálne pakty taktiež prinášajú konkrétne príležitosti v prospech domácich detí ako aj migrujúcich a utečeneckých detí.

Mnohé deti utekajú z krajín pôvodu z dôvodu vojny, konfliktu a všeobecného násillia (Mačkinová, M. 2016). V tejto súvislosti sú v Globálnych paktoch načrtnuté dôležité opatrenia na ochranu detí, ďalej opatrenia zamerané na zlepšenie živobytia, trvalých riešení a účasť ich rodičov a opatrovníkov. Ich komplexná implementácia je jednou s príležitosťou na riešenie mnohých hrozieb, ktorým deti čelia a sú vystavené. Globálne pakty sa zaoberajú otázkami, ako sú identifikácia detí; posúdenie veku; detí bez sprievodu a odlúčených detí a cezhraničnej spolupráce. Mnohé z paragrafov, najmä v Globálnom pakte o migrácii sa vzťahujú na úlohy orgánov na ochranu detí v rámci migračného manažmentu. Globálne pakty zdôrazňujú silnú potrebu cezhraničnej a regionálnej spolupráce v oblasti ochrany detí, ako aj pri predchádzaní obchodovania s deťmi a ochrane obchodovaných detí.

Kľúčové intervencie u detí v pohybe

V časti venovanej deťom v pohybe pracujeme s analýzou kľúčových faktorov, ktoré treba vziať do úvahy pri príprave a plánovaní intervencie na ochranu detí v pohybe. Vychádzajúc z predchádzajúcich častí, ktorých úlohou bolo poukázať na ochranu migrujúcich detí z pohľadu medzinárodných ľudskoprávných dokumentov s akcentom na Dohovor o právach dieťaťa, sa

presúvame k aplikácii princípov detských práv. Pracujeme s pojmom organizácie Save the Children (2013), ktorá hovorí o deťoch v pohybe (zahŕňa teda nielen migrujúce deti, ale aj utečenecké, maloleté a odlúčené deti) a definuje Deti v pohybe ako „*deti, ktoré migrujú z rôznych dôvodov, dobrovoľne alebo nedobrovoľne, v rámci jednej krajiny alebo medzi krajinami, so svojimi rodičmi alebo bez nich alebo s inými primárnymi opatrovníkmi. Pohyb im síce môže otvoriť príležitosti, ale môže ich tiež vystaviť riziku (alebo zvýšenému riziku) ekonomického alebo sexuálneho vykorisťovania, zneužívania, zanedbávania a násilia.*”

Táto definícia je dôležitá, nakoľko vychádza z poznatkov Medziagentúrnej skupiny pre deti v pohybe (Interagency Group on Children on the Move) a Globálnych paktov, ktoré zdôrazňujú, že deti môžu byť v pohybe z rôznych dôvodov, vytvárajú rôzne kategórie aj v rámci jednej cesty a na ich ochranu sa vyžadujú podporné a ochraňujúce mechanizmy, ktoré budú koordinované medzi jednotlivými krajinami (UN CRC, 2012).

Definícia zahŕňa viacero kategórií detí v zmiešanej migrácii (Save the Children, 2013) a poukazujú na ich spoločné potreby ochrany, zahŕňajúc:

- deti, ktoré boli obchodované,
- migrujúce deti (napr. kvôli lepším životným podmienkam, vzdelávaniu, úteku pred násilím),
- deti vysídlené v dôsledku konfliktu, prírodnej katastrofy, zahŕňajúc utečencov, žiadateľov o azyl a vnútorne presídlené deti,
- deti, ktoré sa narodili migrujúcim rodičom v tranzitných alebo cieľových krajinách.

Je preto dôležité rozumieť, s ktorou skupinou detí pracujú, nakoľko ide o širokú definíciu. Dokonca niektoré deti môžu spadať do viacerých kategórií. Je to dôležité najmä pri zostavovaní programov pre deti so zameraním na ich sociálnu integráciu, tak, aby bolo možné identifikovať bariéry a zodpovednosti zamerané na napĺňanie práv dieťaťa (napríklad príprava konzultácií pre lepšie pochopenie vlastných práv).

Častokrát sa stretávajú s rizikovými faktormi, ktoré súvisia s násilím, zneužívaním a využívaním, dôležité je však poukázať aj na to, že migrácia môže viesť k pozitívnym dopadom na deti v pohybe a ich rodiny (Dottridge, 2011). Tie zahŕňajú (Save the Children, 2013) zlepšený prístup k vzdelávaniu; zlepšenie životných podmienok a pracovné príležitosti; prístup k ostatným službám ako sú zdravotné, sociálne a právne služby; ochrana pred násilím, skorými svadbami, konfliktami a katastrofami; šanca byť s rodinou; získanie nových zručností, priateľstiev a osobný rozvoj; participácia a angažovanie sa dievčat a chlapcov a ich navigácia vpred. Ak je migrácia bezpečná a zároveň úspešná (Wenke, 2015), deti majú možnosť zlepšiť svoj sociálny stav, získať prístup ku kvalitnejším službám a využívať výhody kvalitného vzdelávania. Príležitosti vyplývajúce z bezpečnej migrácie môžu významne pomôcť deťom v ich rozvoji.

Ochranné intervencie v práci s deťmi v pohybe zahŕňajú rôzne sociálne intervencie, ktoré sú zamerané na ich ochranu, ako sú napríklad budovanie kapacít, prípadový manažment,

posilňovanie systému ochrany. Ochranné opatrenia pre deti by mali byť začlenené do národných akčných plánov (Bhabha, 2016) v oblasti boja proti detskej práci a obchodovaniu s ľuďmi, práce so sirotami a zraniteľnými deťmi, ako aj do politík zameraných na znižovanie chudoby a rozvoj. Intervencie sa môžu zameriavať na adresovanie konkrétnych potrieb dieťaťa počas rôznych fáz ich cesty. Je ich možné rozdeliť do 3 kategórií a to:

- **intervencie pred migráciou,**
- **intervencie počas migrácie a vysídľovania,**
- **dlhodobé riešenia.**

Intervencie pred migráciou

Intervencia pred migráciou sa zameriava a má predchádzať nebezpečnej migrácii, zvýšiť ochranu detí a rodín a znížiť zraniteľnosť a riziká, ktoré so sebou migrácia nesie (Mačkinová, M.- Okech, Victor O. 2019). S pohľadu sociálnej práce sú takéto intervencie dôležité, nakoľko majú preventívny charakter. Zraniteľnosť detí sa zvyšuje s ich vystavením rôznym rizikám (UNICEF, 2021), ak im chýbajú ochranné faktory, ako napríklad zručnosti pri riešení problémov, starostliví opatrovníci alebo prístup k základným službám a bezpečiu. Ako uvádza Save the Children (2013), otázky, ktoré ovplyvňujú úspech prevencie nebezpečnej migrácie sa týkajú najmä komunity, v ktorej sú šírené, sú to napríklad informácie o právach migrujúcich ľudí. Efektívnejšie ako písomné informácie sa ukazujú kreatívne prvky (divadlo, hudba). Informácie o rizikách musia byť založené na reálnych rizikách, aktuálnych informáciách a analýzach. Mali by taktiež zahŕňať praktické tipy, ako sa chrániť počas migrácie pred rizikami (bezpečné miesta, agentúry). K tomu môže napomôcť taktiež multisektorové plánovanie.

Intervencie počas migrácie a vysídľovania

V prípade detí, ktoré sú už v pohybe, existuje niekoľko kľúčových ochranných a intervenčných stratégií, ktoré môžu napomôcť k ich ochrane a prístupe k službám. V tomto smere je rozhodujúce, ktorý právny rámec a koordinačný mechanizmus je najviac relevantný (rozvojový alebo humanitárny kontext; práca s migrantmi, s utečencami, práca na hraniciach). Programovanie musí byť strategické, koordinované a citlivé. Ako uvádza Save the Children (2013), je vhodné vytvárať informačné centrá, pracovať na strategických tranzitných miestach, na autobusových a železničných staniach, v prihraničných obciach, v táboroch. Špeciálna ochrana a pozornosť musí byť venovaná maloletým bez sprievodu a odlúčeným deťom (Menjívar, Perreira, 2019), nakoľko sú ohrozené zvýšeným rizikom zneužívania a vykorisťovania. A to aj z dôvodu, že maloletí bez sprievodu si nemohli zaobstarať víza, a preto sa vydali na cestu skryte, tieto toky sa často označujú ako bez dokladov, nelegálne alebo neregulárne.

Dlhodobé riešenia

Pokiaľ sa rozhoduje o budúcnosti detí, je potrebné sústrediť sa na vytváranie prostredia, ktoré bude chrániť ich detské práva a naplno rozvinie ich potenciál. Nájsť kvalitu a dlhodobé riešenia pre deti v pohybe si vyžaduje dôsledné posúdenie situácie dieťaťa v hostujúcej krajine, krajine pôvodu ako aj v krajine v ktorej sa nachádzajú rodinní príslušníci dieťaťa. S dieťaťom je potrebné konzultovať jeho individuálnu situáciu, pohľady a predstavu. Len tak môžeme dať deťom potrebné vyhliadky do budúcnosti. Save the Children (2013) uvádza nasledovné opatrenia:

- Konzultácie a prieskum situácie detí a rodín utečencov v cieľových krajinách

Mapovanie zdrojov, nástrojov služieb, výskumy, konzultácie, participatívne výskumy v cieľovej destinácii (Save the Children Norway, 2008) pomáhajú pochopiť situáciu migrujúcich detí a ich rodín. Zároveň výsledky takýchto prieskumov môžu napomôcť deťom a ich rodinným príslušníkom prepojiť svoje schopnosti a zručnosti na miestne komunity.

- Presadzovanie spresnenie, implementácia a monitorovanie vnútroštátneho programu "deti na prvom mieste", nadnárodných a globálnych politík, zákonov a programov

Zastúpenie migrujúcich detí v tvorbe politiky a praxe je dôležitým prostriedkom účinnej obhajoby a posilnenia práv nositeľov pri domáhaní sa svojich práv. Posudzovanie rizík v spolupráci s deťmi a s mladými ľuďmi môže byť dôležitou informáciou pre rozhodovanie v najlepšom záujme dieťaťa.

- Vhodná starostlivosť o deti bez sprievodu ako súčasť trvalých riešení

Rodinná a komunitná starostlivosť by mali byť uprednostňované, podobne ako možnosti príbuzenskej starostlivosti, pestúnskej starostlivosti, poručníctva, starostlivosti pod dohľadom v malých skupinkách. Veľmi dôležité je monitorovanie noriem kvality starostlivosti (v rôznych zariadeniach starostlivosti).

- Podpora účasti detí a rodín, ich integráciu do komunít a posilnenie sociálnej súdržnosti

Mentoring a priateľské programy ako aj prístup k duševnému zdraviu a psychosociálnej podpory pre deti a ich opatrovateľov prispieva k integrácii do komunity a k posilneniu sociálnych sietí. Integrované komunitné projekty, ktoré poskytujú príležitosti pre vzťahy a sociálne siete medzi členmi hostiteľských komunít a žiadateľmi o azyl, utečencami a migrantmi sú potrebné na posilnenie bezpečných a priateľských komunít.

- Podpora dobrovoľného návratu a reintegrácia

Pri posúdení rizík a zohľadňovaní najlepšieho záujmu detí je potrebné určiť, či a ako sa má vykonávať programovanie s nútenými alebo násilne vrátenými migrantmi, utečencami a vnútorne vysídlenými deťmi. Pri posudzovaní by sa mali zohľadňovať aj potreby hostiteľskej komunity. Zaujímavá je v tomto smere Save the Children iniciatíva v oblasti migrácie a vysídľovania

(Migration and Displacement Initiative „MDI“) a vypracovaný rámec MDI (Save the Children, 2021), ktorý hovorí o návratoch: definíciách, trendoch, reakcie na návrat a samotnú reintegráciu detí. Rámec je v súlade s právami detí, migrantov a utečencov, ako aj s dostupnými štandardmi v rámci sektorov. Prehľadovú tabuľku uvádzame nižšie.

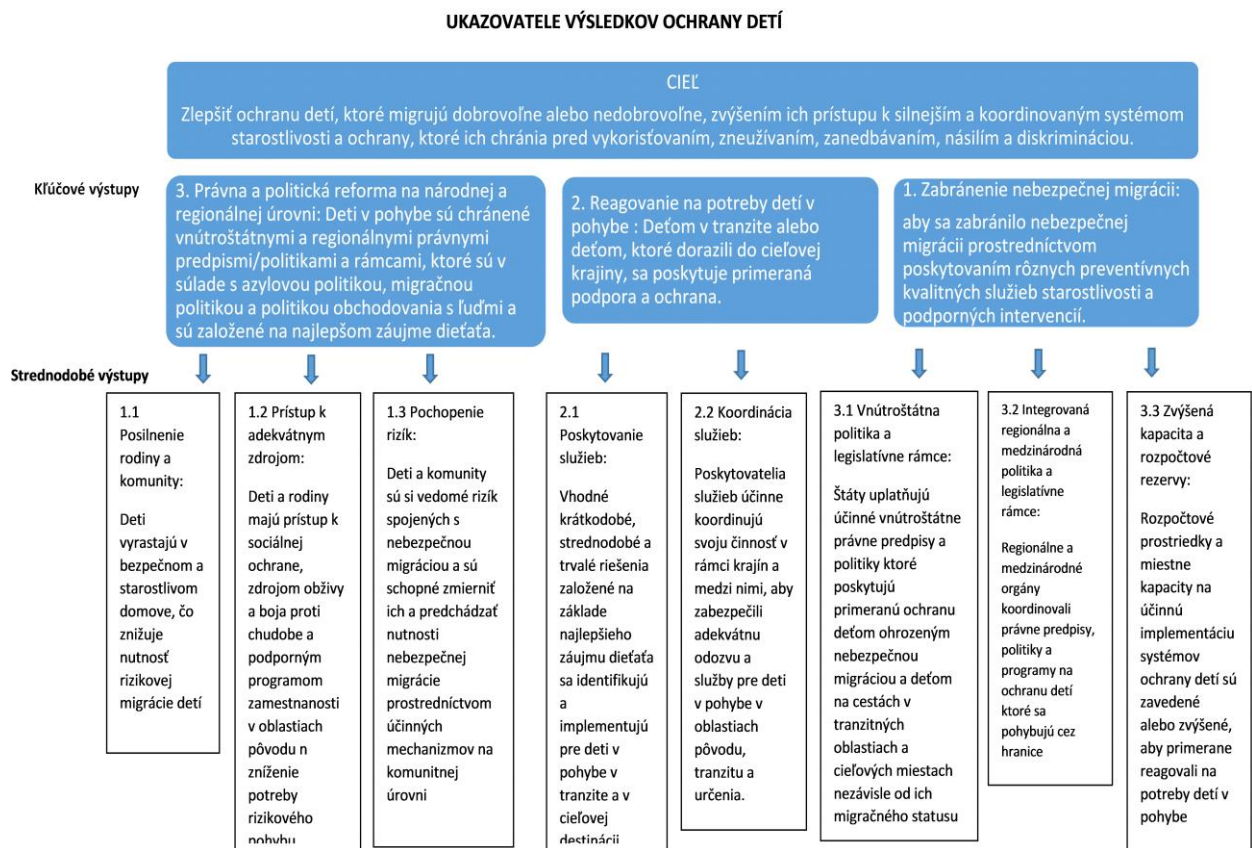
Tab. 2 Rámec MDI (Save the Children)

DOMÉNA RIEŠENÍ	INDIKÁTORI (SUMÁR) RIEŠENÍ	ODKAZ NA DOHOVOR O PRÁVACH DIEŤAŤA	GLOBÁLNA TEMATICKÁ KONVENCIA
Fyzická bezpečnosť	Deti sú chránené pred konfliktom	Článok 6, Článok 38	Ochrana detí
	Deti sú chránené pred zneužívaním	Článok 19, Článok 36, Článok 37	Ochrana detí
Materiálna bezpečnosť	Deti sú zdravé	Článok 23, Článok 24	Zdravie a výživa
	Deti majú prístup k vzdelávaniu	Článok 28, Článok 29	Vzdelávanie
	Deti netrpia chudobou	Článok 27	Detská chudoba
Psycho-sociálna bezpečnosť	Mentálne zdravie detí je podporované	Článok 25, Článok 39	Zdravie a výživa/Ochrana dieťa (MHPSS)
	Deti majú pocit spolupatričnosti	Článok 13, Článok 14, Článok 30	Zdravie a výživa/Ochrana dieťa (MHPSS)
Právna bezpečnosť	Deti majú občianske dokumenty	Článok 4, Článok 7, Článok 8	Ochrana detí
	Deti sú spojené s ich rodinami	Článok 9 a Článok 10	Ochrana detí

Zdroj: Save the Children, MDI (2018)

Na záver druhého okruhu uvádzame tabuľku ukazovateľov výsledkov ochrany detí, ktorú vypracovala organizácia Save the Children (2018). Jednotlivé ponuky tabuľky obsahujú súbor testovaných ukazovateľov, taktiež ukazovatele pre ciele a ukazovatele pre priebežné výsledky programov ochrany detí. Ich úlohou je napomôcť procesu monitorovania a hodnotenia pri práci s deťmi v pohybe.

Obr. 1 Ukazovatele výsledkov ochrany detí

Zdroj: Save the Children, Children on the move programme guide (2018).

Deti si zaslúžia byť chránené pred násilím a vyrastať zo svojimi rodinami. Domov je symbolom stálosti a zakotvenosti (Kusín, Šebestová, Mačkinová, 2022). Sociálna práca a vedecká komunita podporujú iniciatívy, ochranné opatrenia, zmeny politík, systémov a služieb tak, aby odzrkadľovali všetky deti a riešili špecifické potreby detí migrantov a vysídlených detí.

Zoznam bibliografických odkazov

- BESSION, S., KLEBER, E. 2019. *The Right to Non-Discrimination*. Oxford : Oxford University Press, 2019. ISBN 978-0-19-826265-7
- BHABHA, J. 2018: *Can We Solve the Migration Crisis?* Cambridge: Polity Press, 2018. ISBN: 9781509519392.
- BHABHA, J. a kol. 2016. *Children on the Move: An Urgent Human Rights and Child Protection Priority*. Boston: Harvard FXB Center for Health and Human Rights, 2016.
- BHABHA, J., DOTTRITGE M. 2017. *Child Rights in the Global Compacts: Working Document*. Budapest : Initiative for Child Rights in the Global Compacts, 2017.

- CHETAIL, V. 2019. *International Migration Law*. New York : Oxford University Press, 2019. ISBN 978-0-19-966827-4.
- DETRICK, S. 1999. *A Commentary on the United Nations Convention on the Rights of the Child*. Hague : Kluwer Law International , 1999. ISBN 978-90-411-1229-3.
- DOTTRITGE, M. 2011. *Exploring methods to protect children on the move. A handbook for organisations wanting to prevent child trafficking, exploitation and the worst forms of child labour*. s.l. : Terre des Hommes International Federation, 2011.
- FIBBI, R., MIDTBØEN, A., SIMON, P. 2021. *Migration and Discrimination*. Cham: Springer, 2021. ISBN: 978-3-030-67281-2.
- GEORGE, M., AWAL, D. 2019. THE EMPOWERED EVOLVING CHILD. In: *International Journal for Studies on Children, Women, Elderly And Disabled*. 2019, 7.
- CHETAIL, V. 2019. *International Migration Law*. New York : Oxford University Press, 2019. ISBN 978-0-19-966827-4.
- Child Protection Initiative. 2013. *Save the Children's Child Protection Strategy 2013-2015: Making the world a safe place for children*. [online]. Save the Children, 2013. [cit.2022-01-20]. Dostupné na: <https://resourcecentre.savethechildren.net/document/save-childrens-child-protection-strategy-2013-2015-making-world-safe-place-children/>
- Initiative for Child Rights in the Global Compacts. 2020. *Implementing the Global Compact on Refugees for Children*. [online]. Children on the move, 2020. [cit.2022-03-13]. Dostupné na: https://www.childrenonthemove.org/wp-content/uploads/2020/09/Initiative-Child_Focused-Work_1pg.pdf
- International Organisation for Migration (IOM). 2016. *Global Compact Thematic Paper - Border Managemet*. [online]. Geneva : IOM, 2016. [cit.2022-01-20]. Dostupné na: https://www.iom.int/sites/g/files/tmzbd1486/files/our_work/ODG/GCM/IOM-Thematic-Paper-Border-Management.pdf
- International Organisation for Migration (IOM). 2008. *Human Rights of Migrant Children*. International Migration Law No. 5. Geneva : IOM, 2008. ISSN 1813-2278.
- KUSÍN, V., ŠEBESTOVÁ, P., MAČKINOVÁ, M. 2022. *Hranice domova Filozoficko-antropologické a sociálno-politické aspekty*. Brno : MSD pre Vysokú školu Danubius, 2022. ISBN 978 80 7392 360 0.
- MARKULLA, N., CABIESES, B., LETHI, V. et al. *Use of health services among international migrant children – a systematic review*. *Global Health* 14, 52 (2018). <https://doi.org/10.1186/s12992-018-0370-9>
- MAČKINOVÁ, M. 2016. Faktory ovplyvňujúce zvládnutie krízy v živote človeka = Factors affecting management of the life crisis in human life. In: *Farmaceutický obzor*. - Roč. 85, č. 5-6 (2016), s. 125-134. - ISSN 0014-8172
- MAČKINOVÁ, M.- OKECH, VICTOR O. 2019. Obchodovanie s ľuďmi a migrácia Trafficking in human beings and migration In: *Die wirtschaftliche Entwicklung europäischer Regionen in der Ausbildungs- und Arbeitsmarktpolitik : Übergänge und Strategien* 9. - Pécs : Maps Consulting, 2019. - S. 7-23. - ISBN 978-615-00-5084-3

MENJIVAR, C., PERREIRA K. M. 2019. *Undocumented and unaccompanied: children of migration in the European Union and the United States*. In: *Journal of ethnic and migration studies*, 45(2), 197–217. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1404255>.

Migration Data Portal (MDP). 2022. Migrant Rights. [online]. 2022. [cit.2022-02-21]. Dostupné na: <https://www.migrationdataportal.org/themes/migrant-rights>

OKECH, VICTOR O. - MAČKINOVÁ, M. 2020. Effects of home environment on children's development a comparative study. In: *Clinical Social Work and Health Intervention*. - Roč. 11, č. 1 (2020), s. 41-47. - ISSN (print) 2222-386X

RODRIGUES, N. 2022. Migrant and Refugee Children in Europe – Causes and Consequences. In: ZAJDA, J., VISSING, I. *Discourses of Globalisation, Ideology and Human Rights*. Cham : Springer, 2022. ISBN: 978-3-030-90589-7.

Save the Children. 2013. *Interagency Working Group on Unaccompanied and Separated Children (2013) Alternative Care in Emergencies Toolkit*. London : Save the Children, 2013.

Save the Children. 2018. *Protecting Children on the Move*. [online]. London : Save the Children, 2018. [cit.2022-04-10]. Dostupné na: https://resource-centre-uploads.s3.amazonaws.com/uploads/children_on_the_move_programme_guide.pdf

Save the Children. 2018. *A call to action. Protecting Children on the move starts with better data*. London : Save the Children, 2018. ISBN: 978-92-806-4949-9

SIRBU, A., ANDRIENKO, G., ANDRIENKO, N. et al. 2021. *Human migration: the big data perspective*. *Int J Data Sci Anal* 11, 341–360. Dostupné na: <https://doi.org/10.1007/s41060-020-00213-5>

WENKE, D. 2015. *Guidelines Promoting the Human Rights and the Best Interests of the Child in Transnational Child Protection Cases*. [online]. Stockholm : Council of Baltic Sea States Secretariat, 2015. [cit.2022-03-16]. Dostupné na: https://cbss.org/wp-content/uploads/2020/04/Guidelines_promoting_the_Human_Rights_and_the_Best_Interest_of_the_Child_in_Transnational_Child_Protection_Cases.pdf

UN High Commissioner for Refugees (UNHCR). 2011. *UNHCR Resettlement Handbook* [online]. Geneva : UNHCR, 2011. [cit.2022-01-20]. Dostupné na: <https://www.unhcr.org/46f7c0ee2.pdf>

UN Human Rights Office of the High Commissioner (OHCHR). 2018. *Principles and practical guidance on the protection of the human rights of migrants in vulnerable situations*. [online]. Geneva : OHCHR, 2013. [cit.2022-01-20]. Dostupné na: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Migration/PrinciplesAndGuidelines.pdf>

UN Human Rights Office of the High Commissioner (OHCHR). 2022. *International standards governing migration policy*. [online]. 2022. [cit.2022-01-20]. Dostupné na: <https://www.ohchr.org/en/migration/international-standards-governing-migration-policy>

United Nations Children's Fund (UNICEF). 2021. *Global Multisectoral Operational Framework for Mental Health and Psychosocial Support of Children and Families Across Settings (field demonstration version)*. New York, UNICEF, 2021.

UNICEF. 2018. *Protecting children on the move starts with better data. A call to action*. Geneva : UNICEF, 2018. ISBN: 978-92-806-4949-9.

Medzinárodné právne dokumenty

Dohovor o právach dieťaťa, 1577 UNTS 3, 20. novembra 1989

Dohovor o právnom postavení utečencov, 189 UNTS 150 z 28. júla 1951

Globálny pakt o utečencoch, A/73/12 (Part II) z 26. júna 2018

Globálny pakt o bezpečnej, riadenej a legálnej migrácii, A/RES/73/195 z 19. decembra 2018

Protokol o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, najmä žien a detí, ktorým sa dopĺňa Protokol Organizácie Spojených národov Dohovor proti nadnárodnému organizovanému zločinu 2237 UNTS 319 z 15. novembra 2000

Protokol o právnom postavení utečencov, UNTS No. 8791. vol. 606 z 31. januára 1967

Rada pre ľudské práva, Správa Úradu vysokého komisára OSN pre ľudské práva o situácii migrantov v tranzite, A/HRC/31/35 z 27. januára 2016

Všeobecná deklarácia ľudských práv, Valné zhromaždenie OSN, Rezolúcia 217 (III), 10. decembra 1948

Kontakt:

doc. PhDr. Pavol Kopinec, PhD.

Katedra sociálnej práce, Pedagogická fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave

Mail: kopinec@fedu.uniba.sk